

М. В. Грузд,

к. е. н., доцент кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки,
Харківський національний економічний університет

АКТИВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ

Розглянуто засоби активізації економічних зв'язків прикордонних територій при запровадженні сучасних моделей регіонального розвитку. Розглянуто групи методів державного впливу на розвиток економічних зв'язків прикордонних територій. Надано класифікацію методів нетарифного регулювання, які застосовуються в Україні, та запропоновано міжнародними організаціями.

The means of economic relations of the border area when introducing modern models of regional development. Consider methods of state influence on development of the economic relations between the border territories. Proposed classification of non-tariff regulation methods are used in Ukraine and offered to international organizations.

Ключові слова: економічні зв'язки, прикордонні території, державне регулювання, зовнішньоекономічна політика, інтеграція, транскордонне співробітництво, експортозалежність.

Key words: economic ties, border areas, government regulation, foreign policy, integration, cross-border cooperation, exportozalezhnist.

ВСТУП

Умови господарювання в Україні зумовлюють необхідність всебічних наукових досліджень процесів становлення та функціонування системи економічних зв'язків прикордонних територій.

Прикордонні території нашої держави відіграють значну роль в інтеграції до європейських структур і беруть безпосередню участь в транскордонному співробітництві та поділі праці на світових ринках. Для оптимальної системи економічних зв'язків при забезпеченні відкритості адміністративно-територіального утворення необхідна активізація міжрегіонального та міжнародного співробітництва з обов'язковим формуванням механізму зовнішньоекономічних зв'язків прикордонних територій за умов поглиблення європейського інтеграційного процесу.

Основою практичної реалізації стратегічного курсу держави на європейську інтеграцію є оптимальна система економічних зв'язків прикордонних територій, що сприятиме активізації економічної діяльності всіх суб'єктів господарювання та зростанню потенційних можливостей реалізації економічного потенціалу означених територій, а, як наслідок, підвищенню рівня та якості життя населення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблема активізації економічних зв'язків прикордонних територій є актуальною і вимагає глибоких теоретичних досліджень. Місце адміністративно-територіальних утворень у становленні системи економічних зв'язків міжнародних інтеграційних процесів вивчають вітчизняні та закордонні вчені: М. Андерсен, А. Балян [1], П. Беленький [2], Р. Білік [3], О. Білоус, І. Бураковський, А. Вільямс, С. Гарді, Б. Данилишин, М. Долішний, М. Кітінг, Є. Кіш, Ю. Макогон [4], М. Мальський, Н. Мікула [5], М. Нікітіна [6], Д. Норт, В. Новицький, С. Писаренко, А. Чернюк.

Науково-теоретичні та прикладні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених всебічно розкривають особливості управління та становлення системи економічних зв'язків прикордонних територій [1; 3; 6; 7; 8; 9; 10], але відсутні публікації системного аналізу заходів активізації економічних зв'язків прикордонних територій та формування транскордонних економічних систем.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даної роботи є визначення основних засобів активізації системи економічних зв'язків та на-

дання практичних рекомендацій щодо розвитку транскордонного співробітництва на прикордонних територіях.

Налагодження ефективних систем економічних зв'язків регіонів повинно відбуватися на основі запровадження сучасних моделей регіонального розвитку за умови внутрішньодержавної інтегрованості та формування способів взаємодії, які зменшували б імпорто-та експортозалежність вітчизняного товаровиробника.

РЕЗУЛЬТАТИ

Активізація економічних зв'язків прикордонних територій повинна сприяти нарощенню економічного потенціалу регіону та підвищенню його конкурентоспроможності як на національному, так і на міжнародному рівні. Переваги географічного розміщення регіону при ефективному використанні наявного потенціалу трудових ресурсів та накопиченому досвіду транскордонного євро регіонального співробітництва території необхідно використовувати для виходу на міжнародні ринки за допомогою створення міжнародних фінансових корпорацій.

Території пріоритетного розвитку сприяють залученню фінансових ресурсів як для вирішення соціально-економічних проблем прикордонних територій, так і реалізації транскордонних інтересів держави. При цьому напрямом підвищення економічної ефективності транскордонного співробітництва є розбудова наявної транспортної мережі прикордонних територій та об'єктів інфраструктури, глибока інтеграція в міжнародну транспортну систему.

Для збільшення обсягів експортно-імпорتنних перевезень та транзиту вантажів по території України необхідно сформувати на прикордонних територіях міжнародний логістичний центр за рахунок поєднання термінальних та транспортно-експедиційних потужностей, існуючих та перспективних видів транспорту. Пріоритетами розвитку термінально-складської роботи є нарощення експортного потенціалу підприємств, додаткові обсяги перевезень та активізація прикордонної торгівлі.

Ефективна участь країни в системі міжнародного регіонального співробітництва в сучасних економічних інтеграційних процесах означена факторами та перевагами глобальної конкуренції при оптимізації механізму участі регіонів у міжнародному поділі праці. При комплексному підході та з врахуванням регіональних особливостей транскордонне співробітництво є одним із засобів активізації економічних зв'язків на прикордонних територіях та сприяє зміцненню внутрішньої конкурентоспроможності та досягнення європейських соціально-економічних параметрів розвитку.

Для активізації зовнішньоекономічних зв'язків прикордонних територій та створення ефективних їх форм необхідно більш активне залучення країни до міжнародної торговельної системи. Всім відомо, що експорт є запорукою розвитку економіки багатьох регіонів та пріоритетом державного регулювання. Україна є офіційним членом у Світовій організації торгівлі, що сприяє поліпшенню умов доступу національних виробників на міжнародні ринки та збільшенню обсягу іноземних інвестицій і, як наслідок, стимулює економічне зростання і підвищує рівень та якість життя населення.

Але можна зазначити, що позитиви спостерігаються переважно на загальнонаціональному рівні. Проблеми ж моменти проявляються на рівні регіонів через посилення диференціації у рівнях економічного розвитку. Промислово розвинені експортоорієнтовані регіони України отримують більше зисків від вступу до СОТ, депресивні ж і слабозвинені регіони зазнають силь-

нішого тиску з боку закордонних виробників продукції [3, с. 110—111].

Однак, в означеній організації не всі країни мають рівний доступ до ринків країн-учасниць, тому Україні необхідно забезпечити комплекс заходів для захисту внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту, розробити систему заходів із захисту національного виробника та недопущення демпінгу, впровадити процедуру розгляду міжнародних торговельних спорів.

Оптимізація системи економічних зв'язків прикордонних територій відповідно до сучасної економіки потребує структурної перебудови господарства з домінуванням високотехнологічних галузей. Ключова роль у трансформації відводиться інноваційному розвитку, розробці і впровадженню нових технологій.

Формування системи економічних зв'язків регіону залежить від розвитку процесів економічної інтеграції та державної політики уряду країни. Інтенсивність інтеграції, спрямованої на створення єдиного ринку, визначає відповідну сукупність методів та механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності з боку держави. Для формування єдиного ринку необхідно розв'язання великої низки спільних завдань та вирішення гострих проблем, найактуальнішою з яких є державне регулювання економічних зв'язків прикордонних територій.

Для розвитку економічних зв'язків прикордонних територій необхідно застосовувати методи впливу які відповідають наступним умовам: по-перше, методи повинні відображати специфіку предмета дослідження та регулювати економічні відносини, тобто враховувати особливості економічного розвитку та можливості інтеграції території, а не бути методами впливу на зовнішньоекономічні процеси; по-друге, для ефективного регулювання необхідно розрізнити поняття "державна регіональна політика транскордонного співробітництва" та "політика зовнішньоекономічної діяльності регіону".

Організаційною сутністю державної регіональної політики транскордонного співробітництва є сукупність організаційно-правових, економічних заходів, які за допомогою відповідних адміністративних важелів та фінансово-економічних інструментів забезпечують стимулювання ефективного, пропорційного та збалансованого розвитку економіки прикордонних регіонів, регіональне та економічне використання їх ресурсного потенціалу з метою підвищення життєвого рівня та якості населення з максимальним збереженням природного середовища функціонування продуктивних сил [7, с. 51].

Державна регіональна політика України полягає в організаційних, правових та економічних заходах у сфері регіонального розвитку країни. На основі досліджень виділено прямі (державні й регіональні цільові програми, фінансування досліджень транскордонного співробітництва, підготовка кваліфікованих фахівців) та непрямі (диференційована податкова політика на територіях транскордонних угод та утворень, гнучка амортизаційна політика) методи державного регулювання реалізації та розвитку транскордонного співробітництва, його потенціалу [8, с. 6].

Спільна ж економічна діяльність прикордонного регіону з іноземними адміністративно-територіальними утвореннями, до нього не прилеглими, підпадає під сферу дії поняття "зовнішньоекономічна діяльність регіону" [3, с. 102]. Таким чином, політика транскордонного співробітництва є підсистемою політики зовнішньоекономічної діяльності прикордонних територій.

Пріоритетними напрямками зовнішньоекономічної діяльності прикордонних територій є: ефективне використання економічного потенціалу, розширення взає-

мовигідних зв'язків з країнами світу, науково обгрунтована стратегія розвитку прикордонних територій, розвиток прикордонної інфраструктури у відповідності до міжнародних стандартів, позитивний імідж території в економіко-політичному просторі, дієвий механізм вирішення спільних соціально-економічних проблем територій.

Методи впливу на розвиток економічних зв'язків регіону на державному рівні можна поділити на ринкові, неринкові та змішані, які реалізуються в системі державної політики, а саме: регіональної та зовнішньоекономічної. Ефективне управління зовнішньоекономічною сферою регіонів визначається раціональною регіональною економічною політикою.

Серед методів державного або адміністративного впливу виділяють програмно-цільовий метод, який передбачає формування та реалізацію стратегій і програм розвитку зовнішньоекономічного співробітництва на національному та регіональному рівні, формування спеціальних програм і стратегій регіонального розвитку; методи організаційно-економічні, а саме: формування вільних економічних зон та територій пріоритетного розвитку, та методи нетарифного регулювання.

До загальнонаціональних відносять нетарифні методи регулювання зовнішньоекономічних зв'язків. До складу їх входять адміністративно-управлінські, технічні заходи впливу на імпорт і експорт та фінансово-кредитні. Також до цієї групи належать методи стимулювання експорту товарів, що передбачають прямі та непрямі експортні субсидії, страхування експорту шляхом надання державних гарантій на експортні кредити та податкове заохочення експорту.

Секретаріат ГАТТ розробив наступні заходи нетарифного регулювання: участь держави в зовнішньоторговельних заходах (субсидювання виробництва й експорту товарів, система державних закупівель товарів, державна торгівля в країнах з ринковою економікою); митні адміністративні імпорتنі формальності (антидемпінгові мита, методи оцінки митної вартості товарів, митні і консульські формальності, товаросупроводжувальні документи, товарна класифікація тарифів); стандарти і вимоги, пов'язані з охороною здоров'я, промисловістю і технікою безпеки (промислові стандарти, вимоги до пакування і маркування товарів, санітарно-ветеринарні норми); кількісні обмеження імпорту й експорту; обмеження, закладені в механізмі платежів (змінні збори, імпорتنі депозити, прикордонний податковий режим) [6, с. 126]. Кількісно оцінити вплив нетарифних методів на розвиток економічних зв'язків прикордонних територій дуже важко. Це пов'язано з їх прихованим характером та прагненням країн захистити національного товаровиробника.

Для розширення економічних зв'язків прикордонних територій бажано використовувати територіальний підхід, що передбачає поширення відповідного пільгового режиму на визначену територію. Це дає можливість забезпечити функціонування території та сконцентрувати анклав з високоякісною інфраструктурою.

ВИСНОВКИ

Подолання диференціації у рівнях економічного розвитку регіонів України потребує ефективного державного регулювання економічних зв'язків прикордонних територій при узгодженні функцій державних органів з урахуванням спільних національних інтересів. Для поліпшення економічної активності прикордонних територій необхідне транскордонне співробітництво на рівні місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій, підприємницьких структур, участь у програмах прикордонного соціально-економічного розвитку.

Транскордонна співпраця має потужний вплив на розвиток економічних зв'язків, роль та значення міжрегіонального співробітництва в країні, її регіонів стимулює інтеграційний розвиток. Прикордонні території є сприятливими для іноземних інвестицій, тому що на цих територіях співробітництво розвивається більше та забезпечує надходження в бюджет. Факторами, що стримують іноземні інвестиції, є відсутність стимулюючих умов для іноземного інвестора та дієва система відшкодування ПДВ.

Наближення до євростандартів у розвитку прикордонної і транскордонної інфраструктури вимагає проведення відповідних реформ та закріплення спеціального режиму інвестиційної діяльності. Також активізувати економічні зв'язки прикордонних територій можна за допомогою створення зон вільної торгівлі, експортно-промислових та митних зон. Стимулюванню розвитку депресивних територій сприяє створення зон заохочення розвитку депресивних районів, а саме — туристично-рекреаційних зон.

Можна означити основні заходи активізації економічних зв'язків прикордонних територій: ефективне використання економічного потенціалу територій та створення нових робочих місць, що зменшить зовнішню міграцію; нарощення виробництва нових продуктів та технологій; відповідність продукції вітчизняних виробників європейським стандартам; спрощення правової процедури залучення в країну іноземного капіталу; розширення інфраструктури.

Література:

1. Баян А.В. Міжрегіональне, транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу / Баян А.В. — Ужгород: Ліра, 2005. — 325 с.
2. Беленький П.Ю., Мікула Н.А., Матвеев Є.Є. Конкурентність на транскордонних ринках / Беленький П.Ю., Мікула Н.А., Матвеев Є.Є. — Львів, 2005. — 214 с.
3. Білик Р.С. Фактори і тенденції розвитку економічних зв'язків прикордонних територій: монографія. — Чернівці: Рута, 2009. — 184 с.
4. Макогон Ю.В. Международные стратегии экономического развития / Макогон Ю.В. — К.: Знання — РЫБАРИ, 2007. — 461 с.
5. Мікула Н.А. Роль євро регіонів у формуванні регіональних кластерів / Мікула Н.А. // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. — Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2006. — Випуск 19. — Частина 1. — С. 291—300.
6. Нікітіна М.Г. Світове господарство і міжнародні економічні відносини: просторові аспекти розвитку. — К.: ЦНЛ, 2004. — 192 с.
7. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво / Мікула Н. — Львів: ІРД НАН України, 2004. — 394 с.
8. Замора О.М. Регіональні особливості розвитку транскордонного співробітництва: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.05. — Національна академія наук України Рада по вивченню продуктивних сил України. — Київ, 2010.
9. Дмитрук В.П. Транскордонне співробітництво регіонів як форма участі у євроінтеграційних процесах / Дмитрук В.П. // Соціально-економічні дослідження у перехідний період. — Львів: ІРД НАН України, 2005. — Випуск 2. — С. 226—234.
10. Транскордонне економічне співробітництво — важливий і дієвий механізм євроінтеграції України / Мікловда В.П. // Вплив маркетингу на підвищення ефективності транскордонного економічного співробітництва з країнами-членами ЄС. Науковий вісник УжНУ. — 2007. — Випуск 23. — Серія "Економіка". — С. 23—25.

Стаття надійшла до редакції 05.07.2012 р.